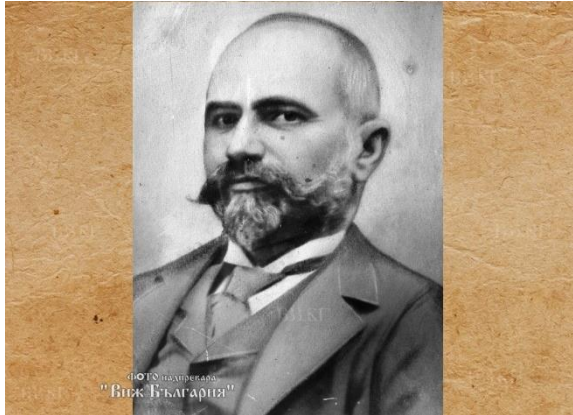

ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНИ БЪЛГАРСКИ ЧЕХИ (примерен списък)

Либор/Лубор/Любор Байер (1850 – 1912) – строителен техник, главен проектант и автор на първия градоустройствен план на Стара Загора. Пристига в България след Освобождението и работи в периода 1878 – 1879 г. по изграждането на железопътния участък в района на град Пазарджик. През 1879 г. е поканен в Стара Загора като градски инженер и поема тежката задача да изготви план за регулация на изгорелия през Руско-турската война град. Неговият градоустройствен план представлява правоъгълно шахматно

разположение, характерно за големите градове в Америка. Тази модерна за времето си постъпка определя прозвището на Стара Загора като „Град на правите улици“. Планът е одобрен от правителството и на 5 октомври 1879 г. е положен крайъгълния камък на новия град от Ал. Богориди. Л. Байер работи като инженер в Стара Загора до 1884 г., след което се премества със семейството си в София. Освен това предлага регулационни планове на Нова Загора, Казанлък и Кюстендил.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80_%D0%91%D0%B0%D0%B9%D0%B5%D1%80

Ярослав Вешин (1860 – 1915) – чешки художник, майстор живописец, един от създателите на българското изобразително. Пристига в България през 1897 г. по покана на министъра на народното просвещение К. Величков, преподава в Държавното рисувално училище (дн. Национална художествена академия) и твори предимно в областта на битовата живопис като основна тема в творчеството му от този период е животът и трудът на българския селянин. По време на Балканската война е военен художник с чин полковник. Той е единственият, който се числи като „военен художник“. Ученици на Ярослав Вешин са Никола Петров, Атанас Михов и мн. др. български художници. Голяма част от картините на Вешин се съхраняват в Националната художествена галерия в София.

<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%92%D0%B5%D1%88%D0%B8%D0%BD>

Зденка Дойчева (1926-2020) е българска режисьорка на анимационни филми, чехкиня по произход. След брак с българин пристига през 1952 г. в София, където става аниматор в Студия за анимационни филми „София“. През целия си творчески път живее и твори в България, но през 2016 г. се преселва обратно в Прага, където почива.

В началото създава детски филми, но с течение на времето се насочва към сюжети с гротесков и иносказателен характер. За творчеството си Дойчева е носителка на много награди, сред които Наградата за най-добър късометражен филм от Аделаида, 1968 г., „Златна плоча за детски филми“ от Техеран, 1970 г., „Златна палма“ за най-добър късометражен филм в Кан, 1974 г. Наградена е с орден „Кирил и Методий“ III и I степен. През 2011 г. получава и орден „Св. св. Кирил и Методий“ първа степен за цялостно творчество.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B0_%D0%94%D0%BE%D0%B9%D1%87%D0%B5%D0%B2%D0%B0

Йозефина Ираскова/Богдана Хитева (1844-1929) е чешка учителка и преводачка, живяла и творила в България. През 1866 г. се установява у нас, като учителства в Карлово и Калофер. Преподава история, география, стопанство и български език, учи момичетата на ръкоделие и домакинство. Председателства женски движения и е активна общественичка. Директорка е на училища в Пазарджик, Видин и Самоков. От 1887 г. до 1893 г. е управител на девическите пансионни във Велико Търново и Стара Загора, а след това, до 1895 г., е управител на пансиона към Девическата гимназия в Пловдив. Превежда художествена литература, педагогически и публицистични материали от чешки и ги публикува в специализирани и периодични издания.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%99%D0%BE%D0%B7%D0%B0_%D0%98%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BA-%D0%A5%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%B2%D0%B0

<https://izvora.wordpress.com/2013/08/13/%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B0-%D1%85%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%B2%D0%B0-%D0%B9%D0%BE%D0%B7%D0%B0-%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0/>

Константин Иречек (1854 – 1918) –

чешки историк и български политик. Той е автор на първия академичен труд по история на България, а през 1881–1882 г. е български министър на народното просвещение. През 1872 г. издава своята първа научна работа – „Книгопис на новобългарската книжнина. 1806–1870“. През 1875 г. завършва история с докторат в Карловия университет в Прага, където специализира история на славяните. Дисертацията на Иречек, озаглавена „История на българите“, е публикувана на чешки, немски и руски, като претърпява няколко български издания. Този труд е първата цялостна българска научна история. Тя обхваща периода от древността до 1875 г., но Иречек продължава да работи по темата до смъртта си. В отделен том „История на българите“ (1939 г., посмъртно) са издадени неговите многобройни бележки,

допълнения и нови материали.

След дипломирането си К. Иречек преподава известно време в Карловия университет. През 1879 г. заминава за София, където става главен секретар на новосъздаденото Министерство на народното просвещение. През 1881–1882 г., по време на Режима на пълномощията, оглавява същото министерство. По-късно става директор на Народната библиотека „Кирил и Методий“ в София. Големи са заслугите на Константин Иречек за организиране на учебното дело в България, за създаване на редица културни институти и опазването на българската старина. Той е сред инициаторите за възобновяването на дейността на Българското книжовно дружество в София, като от 1884 г. е негов редовен член. Извършва няколко обиколки из страната с научна цел.

Иречек е награден с първия златен медал „За наука и изкуство“ от княз Александър I през ноември 1883 г. Преди отпътуването си от София получава от Княза и ордена „Св. Александър“.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD_%D0%98%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BA

Антонин/Адолф Вацлав Кòлар (1841 – 1900) – първи главен архитект на София. След избухването на Руско-турската война той се присъединява към руските войски в България, а след Освобождението се заселва тук и става първият главен архитект на новата столица София. Главната му задача е да почисти града, да се съборят много от старите къщи и да се поправят калните и почти непроходими улици. Автор е на първия градоустройствен план на столицата, известен като „Батенбергов“. Като архитект А. Колар е застъпник на строгите ренесансови форми, с богато разнообразие от класически и барокови детайли и орнаменти. Участва в създаването на първите зелени площи в София. Негово дело са паметникът на Васил Левски, Министерството на войната, хотел „България“, Централна гара,

Централния военен клуб, Военната академия „Г.С. Раковски“, разширяването на Царския дворец и мн. др.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BD_%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%80

Людмила Кроужилова (р. 1945) – поетеса, преводач, преподавател по чешки език в СУ „Св. Климент Охридски“ повече от 30 години, обучава стотици бохемисти в Софийския университет, участва в научния и културния живот на България, пише стихове и превежда голяма част от класическата и съвременна българска поезия и проза, автори като П. Яворов, Б. Христов, Т. Траянов, Ем. Попдимитров, А. Геров, Й. Йовков, А. Страшимиров, Ем. Станев, А. Каралийчев, Е. Манов, П. Спасов, Цв. Марангозов и др., съставител и преводач на Антология на съвременната българска поезия, един от авторите

на Чешко-български речник в два тома. Член е на СПБ и на Съюза на чешките писатели. Носител на Почетния знак „Св. Климент Охридски“ със синя лента.

Франтишек/Франц Милде (1852-1924) - чешки майстор-пивовар и предприемач, акционер и ръководител на Българско пивоварно дружество Шумен – Русе. Пристига в България през 1881 г. и започва работа в пивоварната фабрика „Света Петка“ в Русе. Една година по-късно отива в Шумен, където ръководи пивоварното дружество и през 1883 г. във фабриката се произвежда първата варка „Шуменско пиво“.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86_%D0%9C%D0%B8%D0%BB%D0%B4%D0%B5

Йозеф/Йосиф Питер (1881 – 1925) – идва в България през 1913 г., назначен е за редовен преподавател в Държавното художествено-индустриално училище в София (дн. Художествена академия), завежда Специалния отдел по графични изкуства до 1921 г. Смята се за основоположник на графиката и литографията в България, въвежда и изучаването на техниките на офорта. Негови ученици са Николай Райнов, Стоян Райнов, Васил Захариев, Георги Железаров, Петър Морозов и др.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%99%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D1%84_%D0%9F%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80

Ян/Иван Мърквичка (1857 – 1938) – художник, поет, педагог и обществен деец с изключителен принос за развитието на следосвобожденската живопис, един от създателите на новото българско изобразително изкуство, за създаването на Рисувалното училище (дн. НХА), за издаването на първото българско списание за изобразително изкуство „Изкуство“, както и за участието му в изографисването на храм-паметника „Александър Невски“. Идва в България по покана на правителството на Източна Румелия през 1881 г. Назначен е като учител в Пловдив, в гимназията „Св. св. Кирил и Методий“, а по-късно в гимназия „Александър I“. Свързва се с най-изявените културни дейци в града – Ив. Вазов, К. Величков, П. Каравелов, П. Р. Славейков. Самият К. Величков взема уроци по живопис при него. Двамата обсъждат възможностите за откриване на рисувално училище в Пловдив, подготвят

законопроект, който да бъде внесен в Областното събрание, но обявяването на Съединението осуетява идеята. Рисувалното училище е открито през 1896 г. в София, а Мърквичка става негов първи директор. Синът му Иван Мърквичка (1884-1916) загива като български офицер в Първата световна война.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%9C%D1%8A%D1%80%D0%BA%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0

Антон/Антонин Ян Новак (1860 – 1945) – чешки ландшафтен архитект. Отказва да приеме поканата на княз Фердинанд да заеме длъжността „царски шеф-градинар“ на царската резиденция Евксиноград, но пристига в България по покана на археолога Карел Шкорпил. През 1892 г. създава Търновската градска градина, както и Общинския разсадник във В. Търново. По поръчка на градската управа на Варна започва проектирането на един от най-големите градски паркове в България. Взима присърце възложената му задача, мястото бързо е почистено и картографирано. Засадени са първите редки растения. С каруци са докарвани ценни дървесни и цветни видове от Лонгоза, Странджа, дори от Цариград и Средиземноморието. Сред тях са бряст, липа, кестен, ясен и др. А. Новак не само създава Морската градина на Варна – той проектира всички градини в града: Градската градина, парковете на Музея

„Владислав Варненчик“ и на Девическата гимназия (дн. Регионален истор. музей), озеленяването край църквите и по улиците на града, парка при Аспаруховия вал, при църквите „Св. Петка“ и „Св. Николай“, при Арменското училище, градините на Катедралния храм „Успение Богородично“. Влага 35 години в благоустройството на града и ръководи общинската служба за озеленяване. Управител е на Морската градина във Варна от 1895 г. Създава и малък разсадник в дн. местност „Боровец“ край Варна. В знак на уважение към А. Новак Радио-телевизионният център Варна създава документалния филм „Зеленият вълшебник“.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD_%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BA

Людмила Проконова (1888-1959) - чешко-българска пианистка и музикален педагог. В пражката консерватория се запознава с българката Христина Морфова, като в следващите десетилетия двете често работят заедно. От 1912 до 1916 г. преподава в Музикалното училище в София, а между 1916 и 1930 г. обикаля Европа заедно с Морфова, като ѝ акомпанира в песните. Била е част от Пражкия национален театър (1900, 1909, 1912 – 1923, 1927, 1928), Източно-чешкия театър (Пардубице, 1920), в театрите в Бърно (1920, 1921), Оломоуц (1923), Пилзен (1923 – 1926, 1928), в Словашкия национален театър (Братислава, 1927, 1933). През 1930 г. окончателно се установява в София, където открива частна школа в дома си. В периода 1937 – 1958 г. преподава в Държавната консерватория, където става професор. В края на живота си участва в създаването на женски хор при Народната библиотека, който впоследствие се преименува на хор „Морфова-Проконова“. През 1950 е награден с Димитровска награда, а на следващата година и с отличието „заслужил артист“.

<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0>

Владимир Сис (1889 – 1958) – чешки журналист, изследовател и искрен българофил, историк-археолог, етнограф, лингвисти, писател, изкуствовед, преводач, владеещ над 15 езика. Пътешественик и дипломат, Вл. Сис изпълнява деликатни и опасни мисии в полза на България, Чехия, Словакия, Русия и Великобритания по време и между двете световни войни. По време на Балканската и Междусъюзническата война е военен кореспондент на в. „Народни листи“, Прага.

<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%A1%D0%B8%D1%81>

Анна Стаевска (1949 – 2023) – Работи в Чешкия център в София над 40 години. Организира и участва в културния обмен между двете страни. Активен член и няколко години председател на Чехословашкия клуб в София. С огромен принос за осъществяването на дейността на Чехословашкия клуб „Томаш Г. Масарик“ в София и реализирането на десетки културни инициативи, организирани за общността, обединяваща чехи, словаци и българи. Преподава безвъзмездно чешки език на децата на земляците. Подготвя последователна и обширна информация и изложба за историята на чехо-

словашкото сдружение, както и проследява историята на създаването на Чешкия център в София.

Иван Цибулка (1880 – 1943) – чешки виолончелист, композитор и музикален педагог. Пристига

в България през 1900 г. и започва работа в Гвардейския оркестър, после става и първият виолончелист в оркестъра на Народна опера – София. Запознава българската публика с непознатия дотогава в страната инструмент, както и с множество концерти за виолончело на А. Дворжак, Й. Хайдн, К. Сен-Санс и др. През 1901 г. основава един от първите струнни квартети в България. През 1908 г. Цибулка става един от съоснователите на Българска оперна дружба (дн. Национална опера и балет), а през 1924 г. и на Българската народна филхармония (дн. Софийска филхармония) и неин дългогодишен председател. Освен като изпълнител, Цибулка се изявява и като музикален педагог. Между 1907 и 1934 г. работи в Частното и Държавното музикално училище в София, както и в Държавната музикална академия, където става професор, а по-късно и директор. Въпреки че в началото се сблъсква с много предразсъдъци по отношение на музикантската професия и трудно намира желаещи да учат виолончело, постепенно Цибулка изгражда цяла школа в България. Композира творби за камерен оркестър, солови пиеси за виолончело, маршове за симфоничен оркестър и др. Награден е със златен орден „Наука и изкуство“.

Синът му **Кирил Цибулка** (1927-1997) е български композитор и автор на филмова музика.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%A6%D0%B8%D0%B1%D1%83%D0%BB%D0%BA%D0%B0

Братя Шкорпил

Карел (1859–1944 и **Вацлав Херменегилд/Херман/Хермин** (1858–1923) **Шкорпил** – археолози, създатели на българската археологическа наука и музейно дело, откриватели на останките от първата българска столица Плиска.

Карел Шкорпил пристига в България през 1881 г. и е гимназиален учител по математика, естествознание, технически науки и рисуване в Пловдив, Сливен, Варна, Русе и Велико Търново. След пенсионирането си е несменяем директор на Варненския археологически музей. Преподавател е в Морското машинно училище и Търговското училище във Варна.

Започва да се преквалифицира в професионален археолог още като млад учител. Шкорпил постепенно развива забележителна научна дейност. В продължение на над 50 години публикува самостоятелно и в съавторство с брат си Херман около 150 научни труда, от тях 30 на чужди езици – немски, чешки и руски. Съосновател на Варненското археологическо дружество.

През 1924 г. Карел Шкорпил става инициатор и пръв председател на Археологическо сдружение „Българска старина“, което организира провеждането на мащабни разкопки в Плиска, Мадара и Преслав, допринасяйки за опазването и популяризирането на българското културно-историческо наследство.

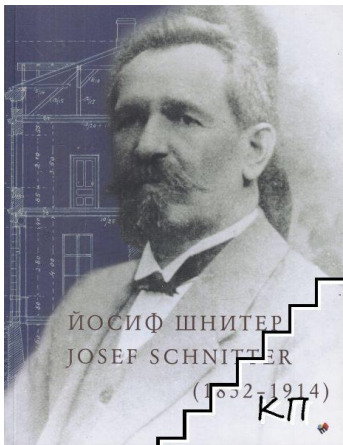
https://cubes.museumvarna.com/article/poznatite-bratia-shkorpil_88

Йозеф Шмаха (1848 – 1915) – актьор, режисьор, театрален педагог. От 1891 г. преподава актьорско майсторство в Драматичната школа на Народния театър в Прага, ръководи и собствена драматично-оперна школа. В България е поканен е от Министерство на народното просвещение на Княжество България за артистичен директор на Народния театър в София. За периода на своето управление в театъра се развива активна педагогическа дейност и са поставени повече от 30 постановки на автори като В. Друмев, А. Страшимиров, П. Тодоров, У. Шекспир, Фр. Шилер, Х. Ибсен, Молиер, П. дьо Бомарше, М. Горки, Ал. Островски, Фр. Шилер и др.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%99%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D1%84_%D0%A8%D0%BC%D0%B0%D1%85%D0%B0

Йосиф /Йозеф Шнитер

(1852 – 1914) – архитект, инженер и геодезист, работил през по-голямата част от живота си в България. Й. Шнитер участва като доброволец, младши офицер в Руско-турската война. След войната се установява в Пловдив като окръжен инженер, а от 1886 г. е градски инженер, като остава на този пост до смъртта си. Проектира и строи частни и обществени сгради, сред които неоренесансовото Девическото училище (дн. Пловдивска градска художествена галерия), църквата „Св. св. Кирил и Методий“ в Пловдив, хотел „Метропол“, Сопотската гимназия, камбанарията на катедралния храм „Св. Богородица“, „Св. Георги Победоносец“, църквата в Батак, гимназията в Асеновград и др. Проектира и редица частни домове, сред които къщите на Йоаким Груев, Драган Манчов, братя Свещарови, Иван Герджиков, Иван Андонов, Константин Найденович. През 1889–1891 г. трасира новия водопровод от Дермен

дере (Първенец) до Пловдив. Проектира и ръководи строежите на Търговската къща „Ороз ди Баг“ на Главната улица – първата сграда с бетон в Пловдив, сградата на Техн. отдел на Пловдивска община, камбанарията на „Св. Петка“. Участва активно в събитията около Съединението на Източна Румелия с Княжество България и като пионерен офицер в Сръбско-българската война.

Автор е на първия регулационен план на Пловдив, утвърден с княжески указ през 1896 г. През 1914 г. ръководи възстановяването на Пловдивския водопровод, заради което прекарва три денонощия във водата край аварията водопровод, поради което се разболява от пневмония и

на умира. За изключителни заслуги в развитието на града Йосиф Шнитер е удостоен посмъртно със званието „Почетен гражданин на Пловдив“.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%99%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%84_%D0%A8%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80

Братя Прошек

Иржи/Георги (1847–1905), и **Богдан/Теодор** (1858–1905), и **братовчедите Вацлав** (1860–1913) и **Йозеф** (1861-1928)

Прошек – построили Орлов и Львов мост, Варненското пристанище, основали дружество “Славянска беседа” и Българското инженерно-архитектурно дружество, създали първата бирена фабрика и първата печатница в София.

Иржи/Георги Прошек през 1871 г. пристига в българските земи и работи по изграждането и експлоатацията на

железопътната линия на барон Хирш. Участва в съпротивителното движение и Руско-турската война. Разкрит от турските власти, е осъден на смърт, но успява да избяга в Букурещ, където работи като преводач на руската армия. За приноса в освобождението на България, получава високи отличия – орден „Св. Александър Невски“ I ст. и златна сабя. След Освобождението е архитект в общината в София и работи върху първия градоустройствен план на града. По-късно е главен инженер на Дирекцията на обществените сгради. Участва в иницирането и изграждането на паметника на Васил Левски, на построения в памет на обесените от турците софийски книжари Львов мост и на Орлов мост, където са посрещнати заточениците от Диарбекир. Заедно с брат си Богдан Прошек основава през 1879 г. първата печатница в София, през 1884 г. – Пивоварна „Прошек“, най-голямата в града по това време, както и първата електрифицирана сграда в България със собствен генератор.

Богдан/Теодор Прошек пристига през 1878 г. в България. Заедно с брат си, освен споменатото по-горе, издигат две кооперации в гр. София на улица „Сан Стефано“. Католическата църква „Свети Франциск“ в София е също построена от него.

По инициатива на двамата братя в България идват техни братовчеди. Архитект **Йозеф Прошек** се изявява като един от първите урбанисти на София, а **Вацлав Прошек** участва в строежа на тогавашната софийска жп гара. Тя е строена между 1882 и 1888 г., на около километър от града, и за времето си е най-внушителната гара не само в България, но и на Балканите.

<https://bulgarianhistory.org/bratya-proshek/>

Антонин/Антон Вацлав Шоурек (1857-1926) - чешки и български математик, професор в Софийския университет, дописен член на Кралското чешко общество на науките, почетен член на Чешкото дружество на математиците и физиците. Извънреден преподавател по математика във Висшето училище в София от 1890 г., редовен преподавател, впоследствие и редовен професор в университета от 1893 г. До 1915 г., когато си подава оставката поради болест, титуляр на катедрата по геометрия от 1921 г. до смъртта си. Чете лекции по аналитична геометрия, синтетична геометрия, дескриптивна геометрия, проективна геометрия, диференциална геометрия, висша геометрия, кинематика на пространството, теория на криви линии и повърхнини,

алгебричен анализ, висша алгебра, диференциални изчисления, висша математика, методика на дескриптивната геометрия, геометрично чертане. Има публикувани учебници по четените от него курсове и учебници по алгебра и геометрия за гимназиите.

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD_%D0%A8%D0%BE%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BA